

mgr Olga Bartosiewicz

Wydział Filologiczny UJ

Rozprawa doktorska: ***Tożsamość niejednoznaczna. Historyczne, filozoficzne i literackie konteksty twórczości Beniamina Fundoianu (1898-1944).***

Promotor: dr hab. Kazimierz Jurczak

STRESZCZENIE

Rozprawa *Tożsamość niejednoznaczna. Historyczne, filozoficzne i literackie konteksty twórczości Beniamina Fundoianu (1898-1944)* ma za zadanie przedstawić eseistyczną, krytycznoliteracką i poetycką twórczość Beniamina Fundoianu/Beniamina Fondane’a w świetle tożsamościowych dylematów autora. W tym celu doktorantka sięga do instrumentarium szeroko pojętych badań kulturowych, poruszając się po obszarach leżących na pograniczu różnych dyscyplin naukowych: literaturoznawstwa, antropologii kulturowej, historii idei oraz filozofii.

Rozprawa składa się z *Wprowadzenia*, trzech rozdziałów zasadniczych, *Zakończenia*, *Streszczenia* w języku polskim i angielskim oraz *Bibliografii*. Do pracy dołączono również *Aneks z wybranymi wierszami Fundoianu/Fondane’a w językach oryginału*. Znalazły się w nim te utwory, które w rozprawie pojawiają się w całości, tworząc korpus tekstów dla analiz krytycznoliterackich.

W obszernym *Wprowadzeniu*, zatytułowanym *Wechsler, Fundoianu czy Fondane?*, doktorantka nakreśla sylwetkę twórcy na tle heterogenicznego etnicznie i kulturowo środowiska, z którego się wywodził. Przedstawia także główne założenia pracy oraz zastosowane w niej rozwiązania metodologiczne.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *W poszukiwaniu artystycznej dojrzałości. Rumuńskie etapy twórczości Beniamina Fundoianu*, doktorantka zajmuje się wczesnym, rumuńskojęzycznym okresem pisarstwa autora. Dokonuje analizy utworów ze zbioru *Priveliști/Krajobrazy*, odnajdując w nim odbicie estetycznych oraz historyczno-społecznych tendencji epoki. Ponadto śledzi wątki tradycji żydowskiej we wczesnej twórczości Fundoianu, zwracając szczególną uwagę na tożsamościowe dylematy autora, zasymilowanego w społeczeństwie rumuńskim, a jednocześnie silnie związanego ze społecznością Żydów. W drugiej części rozdziału autorka opisuje sytuację Rumunii po I wojnie światowej, co pełni rolę kontekstu historycznego pomagającego w zrozumieniu ideowo-artystycznych wyborów Fundoianu oraz dylematów jego pokolenia. Ostatni podrozdział poświęcony jest stanowisku autora w kluczowej dla nowoczesnego społeczeństwa rumuńskiego debacie o naśladownictwie, którego analiza stanowi punkt wyjścia do szerszych rozważań na temat lokalnego wariantu nowoczesności oraz samokolonizującego się aspektu rumuńskiej kultury (odniesienie do koncepcji Alexandra Kiosseva).

W drugim rozdziale rozprawy, *Zeitgeist. Inspiracje w twórczości Fondane'a*, autorka zajmuje się francuskojęzycznymi tekstami z lat dwudziestych i trzydziestych, analizując je z perspektywy inspiracji literackich i artystycznych. Prace te są przekonującym świadectwem epoki, w której żył autor. Fondane znajduje się pod przemożnym wpływem dadaizmu i surrealizmu, stopniowo wiążąc się z nurtem filozoficznej refleksji egzystencjalistycznej (w duchu Lwa Szestowa), która staje się w końcu głównym punktem odniesienia we francuskojęzycznej eseistyce autora z lat trzydziestych i czterdziestych. Analizie zostają poddane teksty zaliczane do krytyki filmowej, pierwsze francuskojęzyczne wiersze poety, tzw. *ciné-poèmes* oraz dwa najważniejsze eseje krytycznoliterackie z lat trzydziestych: *Faux traité d'esthétique/Pseudo-traktat poetycki* (1938) oraz *Rimbaud le voyou/Chuligan Rimbaud* (1933), a także przedmowa-manifest do zbioru wierszy *Privești*, zatytułowana *Câteva cuvinte pǎdurețe/Parę nieokrzesanych słów* (1929). Część rozważań poświęcono opisowi społeczno-politycznych uwikłań rumuńskiej awangardy, co pozwoliło na sformułowanie hipotezy wyjaśniającej zainteresowanie Fundoianu tym ruchem. W usystematyzowaniu wewnętrznie kontradiktoryjnego podejścia pisarza, opierającego się na nieusuwalnym paradoksie i próbie połączenia dwóch zgoła wykluczających się paradygmatów – tradycyjnego i nowoczesnego, jest pomocne odwołanie się do kategorii *antynowoczesności*, którą doktorantka stosuje za Antoinem Compagnonem.

Trzeci, ostatni rozdział rozprawy, pod tytułem *Twórczość okresu dojrzałego: poezja francuskojęzyczna i eseje o Baudelaire*, dotyczy poezji egzystencjalnej Fondane'a (zbiór wierszy *Le mal des fantômes/Bóle fantomowe*, 1933-1944) oraz zbioru esejów poświęconych Baudelaire'owi (*Baudelaire et l'expérience du gouffre/Baudelaire i doświadczenie otchłani*, 1947, ed. posthuma). Utwory te potraktowane są jako swego rodzaju zwieńczenie intelektualnych wysiłków poety. Odnajdywane w nich wątki nawiązują do tragicznej kondycji żydowskiej, a odkrywane motywy i sposób obrazowania wprowadzają czytelnika do Fondane'owskiej „fenomenologii niepokoju”. Na poezję oraz ostatnie eseje autora oddziałują już silnie okoliczności historyczne. Hitleryzm oraz antysemityzm, a także zbliżające się widmo Zagłady, zmuszają go do ponownego odkrycia i zredefiniowania własnej tożsamości żydowskiej. *Baudelaire et l'expérience du gouffre* to najpełniejsza próba zastosowania elementów filozofii Szestowskiej do własnej metody czytania i interpretacji literatury. Baudelaire, tak jak wcześniej Rimbaud, pełni tu funkcję „postaci pojęciowej” (w ujęciu Deleuze'a i Guattariego) za pośrednictwem której poznajemy Fondane'owskie doświadczenie otchłani, które autorka objaśnia odwołując się do definicji zaproponowanych przez Oliviera Salazar-Ferrera oraz Cezarego Wodzińskiego. Podczas lektury *Baudelaire'a...* doktorantka śledzi wątki sięgające do tradycji judaizmu oraz uwikłania Fondane'a w literacką nowoczesność.

W *Zakończeniu* doktorantka podsumowuje omówioną w rozprawie twórczość Fundoianu/Fondane’a, próbując jednocześnie odpowiedzieć na pytanie, dlaczego autor nie odniósł międzynarodowego sukcesu i zniknął na długie lata z rumuńskiego i francuskiego obiegu intelektualnego.

Dynamika zaproponowanej interpretacji pisarstwa Fundoianu/Fondane’a ma w zamierzeniu odpowiadać tożsamościowej dynamice jego twórczości. Zarazem praca stanowi próbę odnalezienia połączeń intertekstualnych pomiędzy pierwszymi, rumuńskojęzycznymi utworami poetyckimi, krytycznoliterackimi i eseistycznymi Fundoianu, a jego dojrzałą, francuskojęzyczną twórczością.

Rozprawa stawia sobie za cel wyjście poza ramy monografii rozumianej w sposób tradycyjny, traktując często *tekst* Fundoianu/Fondane’a jako *pretekst* do omówienia zjawisk kluczowych dla ówczesnej kultury, a także do opisanie paradoksalnego uwikłania Żydów w nowoczesność. Kontekstualizacja twórczości autora pozwala dostrzec kulturowe i polityczne uwarunkowania jego dzieła oraz mechanizmy, które wpływały na dynamikę jego pisarstwa.